

ІСТОРИКО-РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВОКАЛУ

HISTORICAL AND RETROSPECTIVE ANALYSIS OF FORMATION FUTURE MUSIC TEACHERS'S PROFESSIONAL SKILLS

У статті проведено історико-ретроспективний аналіз формування фахової майстерності майбутніх викладачів вокалу у вищих закладах освіти мистецького спрямування. Окреслено напрями наукового пошуку з даної проблематики, у яких працювали вітчизняні та зарубіжні дослідники XX – XXI століття. Автором зазначено, що проблематика формування фахової майстерності майбутніх викладачів вокалу в процесі професійної підготовки у вищих закладах освіти не достатньо досліджена у музичній педагогічній науці та потребує додаткового вивчення. У науковій праці було уточнено сутність понять «майстерність», «професіоналізм», «професіоналізм діяльності», «педагогічна майстерність», «педагогічна доцільність діяльності викладача», «вокально-виконавська підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва». Досліджено сутність понять «фахова майстерність», «фахова майстерність майбутніх викладачів вокалу» у науково-педагогічній літературі, зроблена спроба зробити власне визначення означених дефініцій. В процесі написання статті були використані такі теоретичні методи дослідження як: історико-ретроспективний аналіз, систематизація, узагальнення. Наприкінці статті зроблено висновки. Майстерність – це властивість особистості, набута в процесі отримання досвіду зі спеціальності як вищій рівень прояву фахових вмінь у обраній галузі на основі гнучкості мислення й творчого підходу у практичній діяльності. Фахову майстерність – це вияв набутих теоретико-методологічних знань, практичних вмінь та навичок, які дозволяють успішно самореалізуватися викладачу вокалу у професійній діяльності. Фахова майстерність майбутніх викладачів вокалу включає такі спеціальні (фахові, предметні) компетентності як управлінська, художньо-естетична, психолого-педагогічна готовність, мистецтвознавча, вокально-виконавська, вокально-сценічна, інструментально-педагогічна. Автор висвітлив перспективи подальших розвідок в цьому напрямку, які будуть стосуватися більш ґрунтового вивчення зарубіжного досвіду вивчення даної проблематики у науково-педагогічній літературі.

Ключові слова: майстерність, фахова майстерність, викладачі вокалу, вища школа, музична педагогіка.

The article deals with historical and retrospective analysis of formation future music teachers's professional skills in in higher educational institutions of artistic orientation. The author outlines the directions of scientific research on this issue, in which domestic and foreign researchers of the XX – XXI centuries worked. The author notes that the problem of forming the professional skills of future vocal teachers in the process of professional training in higher education institutions is not sufficiently researched in music pedagogical science and requires further study. The essence of the concepts of «skills», «professionalism», «professionalism of activity», «pedagogical skills», «pedagogical expediency of the teacher's activity», «vocal and performing training of future music teachers» was clarified in the scientific work. The essence of the concepts of «professional skills» and «professional skills of future vocal teachers» in the scientific and pedagogical literature is investigated, an attempt is made to make an own definition of these definitions. In the course of writing the article, the following theoretical research methods were used: historical and retrospective analysis, systematisation, and generalisation. The article concludes with conclusions. Mastery is a personality property acquired in the process of gaining experience in a speciality as the highest level of professional skills in a chosen field based on flexibility of thinking and creativity in practical activities. Professional skills are a manifestation of the acquired theoretical and methodological knowledge, practical skills and abilities that allow a vocal teacher to successfully self-realise in their professional activities. The professional skills of future vocal teachers include such special (professional, subject) competences as managerial, artistic and aesthetic, psychological and pedagogical readiness, art history, vocal and performance, vocal and stage, instrumental and pedagogical. The author highlights the prospects for further research in this area, which will relate to a more thorough study of foreign experience of studying this issue in the scientific and pedagogical literature.

Key words: skills, professional skills, vocal teachers, higher school, music pedagogy.

УДК 378.011.3-051:784].014.6:005.336.5
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/68.1.34>

Мережо Ю.В.,
доцент кафедри академічного та естрадного вокалу
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями.

Складні трансформаційні процеси, які нині відбуваються у глобалізованому і динамічному світі, свідчать про перехід людства до інформаційного етапу розвитку українського суспільства, що ґрунтується на світоглядних концептах як невизначеність, надскладність, ризик тощо.

Головною метою діяльності сучасних закладів вищої освіти мистецького спрямування є підготовка освіченого, творчого фахівця-практика, зорієнтованого на особистісний й професійний саморозвиток, здатного здійснювати професійну діяльність на демократичних, гуманістичних засадах, бути конкурентоспроможним фахівцем на ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування майстерності цікавило

багатьох науковців, однак цей феномен розглядався в більшості наукових робіт, саме у вчителів загальноосвітніх шкіл у різних напрямках, таких як: психолого-педагогічному (І. Зязюн, О. Киричук, Н. Дуб'юк, Н. Оверко, С. Одайник, О. Пехота, В. Сухомлинський тощо), музично-виконавському (Б. Брилін, Л. Василенко, А. Козир, Н. Кьон, В. Лей, М. Назаренко, Г. Падалка, О. Рудницька, В. Симолян, Ч. Сянюн, В. Шульгіна тощо).

Питання підготовки майбутніх викладачів вокалу до інноваційно-фахової діяльності висвітлено сучасним науковцем Ц Лю; феномен поліхудожньої обізнаності у них розкрито у науковій праці Г. Ніколаї, Ж. Сунь; застосування цифрових технологій у підготовці вокального мистецтва досліджено у дистанційній освіті Се Сяонань.

Питання розвитку професійно важливих особистісних якостей майбутніх викладачів вокалу розглянуто у роботах В. Гаснюк, О. Гудзь, С. Іригіної, М. Касянчук, Ю. Дреєвої, О. Соболевої, М. Сухолової, Хуан Ятун, Л Чень, Г Яньжань тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Нажаль, проблематика формування фахової майстерності майбутніх викладачів вокалу в процесі професійної підготовки у вищих закладах освіти не достатньо досліджена у музичній педагогічній науці та потребує додаткового вивчення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – дослідити за допомогою історико-ретроспективного аналізу сутність понять «фахова майстерність», «фахова майстерність майбутніх викладачів вокалу» у науково-педагогічній літературі; надати авторське визначення поданих вище дефініцій; уточнити сутність понять «майстерність», «професіоналізм», «професіоналізм діяльності», «педагогічна майстерність», «педагогічна доцільність діяльності викладача», «вокально-виконавська підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва».

Виклад основного матеріалу дослідження. Наукова дефініція «майстерність» у «Словнику української мови» розшифровується як висока якість виконаної роботи, досконалість [1]. У «Орфографічному словнику української мови» майстерність розтлумачується як вправність, досконале вміння в певній справі, мистецтво; досконалість, довершеність, висока якість виконаної роботи, завершеність [5]. У «Акмеологічному словнику» майстерність розкривається як почерк професіонала в процесі діяльності; риса особистості, що відрізняє одного фахівця від іншого; високе мистецтво в обраній галузі, вправність у виконанні певного різновиду діяльності. Вона характеризується наполегливістю, працьовитістю, бездоганним та швидким виконанням трудових операцій особистістю [4, с. 16].

Психологічна категорія «майстерність» за своїм змістовим наповненням близька до акмеологічної категорії «професіоналізм діяльності». Професіоналізм у акмеології розглядається у єдності з розвитком суб'єкта праці та розкривається як найвищий щабель розвитку особистості у професійній діяльності. Професіоналізм діяльності – це якісна характеристика суб'єкта діяльності, яка демонструє високу професійну кваліфікацію та компетентність особистості щодо швидкого та результативного вирішення професійних завдань. Професіоналізм діяльності пов'язаний з високою продуктивністю трудової діяльності. [9].

У педагогічній науці існує поняття педагогічної майстерності. Педагогічна майстерність – це здатність учителя або викладача надавати здобувачам освіти знання у цікавій, доступній та стислій для сприймання формі, використовуючи різноманітний інструментарій професійних вмінь і навичок [6]. Майстерність педагога включає обізнаність у предметній галузі, у галузях з педагогіки та психології, сформованість фахових та комунікативних умінь і навичок, умінь захоплювати аудиторію слухачів й тримати їх увагу, високий ступінь прояву володіння риторикою, здатність до емпатії і рефлексії, наявність досвіду передачі необхідних знань здобувачам освіти, охайність у зовнішньому вигляді, толерантність та демократичність по відношенню до них. Педагогічна майстерність формується у працівника освіти тільки на базі навчального закладу за умови отримання постійного досвіду у професії і за умови мотивації до постійного й систематичного самовдосконалення.

Педагогічна майстерність – це прояв високого рівня педагогічної діяльності. «Педагогічна майстерність не є справою талановитих людей, майстром може зробитися кожний, якщо йому допоможуть і якщо він сам буде працювати», так говорив А. Макаренко [7]. Звісно педагогічна майстерність викладача формується в процесі професійної діяльності.

На думку дослідників (І. А. Зязюна, Л. В. Крамуценко та ін.) «педагогічна доцільність діяльності вчителя – це, по-перше, результат оволодіння психологічними та педагогічними знаннями, вміннями, навичками, а по-друге, наслідок раціонального використання особистого потенціалу, індивідуальності вчителя в процесі педагогічної взаємодії. Педагогічну майстерність можна розглядати як вияв свого «Я» у професії, як самореалізацію особистості вчителя у педагогічній діяльності, що забезпечує реалізацію особистості самого учня». [2, с. 4].

Формування фахової майстерності у майбутніх викладачів вокалу відбувається безпосередньо під час їх вокально-виконавської підготовки, як складного, багатофункціонального процесу, який передбачає набуття фахових вмінь та навичок

«демонструвати музичні твори у власному виконанні» [11, с. 67]. На думку науковця Ян Сінхуей окрім виконавського відтворення художніх образів вокальних творів, викладач має володіти сценічною культурою та сценічним іміджем, що передбачає демонстрацію виконавської майстерності, комплексу естетичних вимірів поведінки, інтерпретаційних умінь тощо. [11, с. 67].

У науковій літературі зустрічається розкриття сутності естрадної вокально-виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Мамікіна О. А. дає визначення даному поняттю і тлумачить його як практично-творчий вид діяльності, який ґрунтується на накопичених знаннях про роботу вокального апарату, особливості співочої манери, художньо-семантичні основи музичного твору, репертуар, що виконується тощо), уміннях (використовувати вокальні техніки та прийоми, користуватися вокальним диханням, вибудовувати вокальну позицію, користуватися вокальним диханням тощо), особистісно-професійних якостях (харизма, артистизм, енергійність, емоційність тощо), цінностях (художньо-естетичний смак, світоглядні орієнтири тощо) [3, с. 54].

У процесі професійної підготовки викладачів вокалу важливою складовою їх готовності до успішної самореалізації у подальшій професійній діяльності є сформована у них фахова майстерність, що робить їх впевненими учасниками освітнього процесу, зразковими спеціалістами у обраній галузі. Під фаховою майстерністю майбутнього кваліфікованого працівника розуміють його власний стан «задоволення» результатами своєї професійної діяльності, який буде компетентно, творчо та самостійно створювати результати своєї діяльності, мати власну професійну культуру, певні здібності, риси та високий рівень саморозвитку [10]. Фахова майстерність ґрунтується на високому рівні теоретичної та практичної підготовки педагога у предметній галузі. Фахова майстерність включає комплекс особистісних і професійних якостей, які допомагають педагогу якнайкраще самореалізуватися у професійній діяльності.

На думку сучасного науковця Пляченко Т.М., структуру фахових компетентностей можна проєктувати по-різному: а) за основними видами діяльності вчителя музичного мистецтва; б) за складовими освітньої програми або дисциплінами навчального плану спеціальності. [8, с. 147]. Дослідниця вважає, що поєднання обох варіантів є ідеальним і тому вона пропонує до основних фахових компетентностей віднести музично-теоретичну, психолого-педагогічну, методичну, інструментально-виконавську, вокально-хорову компетентності.

Ми розділяємо думку Пляченко Т.М., що фахова майстерність майбутніх викладачів вокалу

включає і сформовані у педагога спеціальні (фахові, предметні) компетентності, такі як:

– *управлінська*: готовність виконувати організаційну, координаційну та регуляторну функції керівника навчально-дослідного або музично-творчого проєкту. Здатність до управлінської діяльності на рівні музичного колективу (хору, оркестру, ансамблю), академічної групи, кафедри, факультету, інституту з дотриманням принципів корпоративної культури;

– *художньо-естетична*: сформованість художньо-естетичних, мистецтвознавчих та культурологічних знань. Усвідомлення процесів розвитку музичного мистецтва в історичному контексті у поєднанні з естетичними ідеями конкретного історичного періоду. Здатність аналізувати, оцінювати й інтерпретувати культурні явища різних епох, мистецькі твори різних стилів, жанрів і форм, уміння висловлювати й аргументувати власні оцінні судження і позиції. Здатність створювати, реалізовувати і висловлювати свої власні художні концепції;

– *психолого-педагогічної готовність* виконувати функції викладача вищого освітнього закладу. Володіння базовими знаннями з педагогіки і психології вищої школи та вміння їх реалізувати у навчальній і професійній діяльності. Розуміння й дотримання у практичній діяльності основних завдань і принципів музичної педагогіки;

– *мистецтвознавча*: володіння базовими знаннями з історії мистецтв, насамперед, історії музики та теорії вокального виконавства. Здатність збирати та аналізувати, синтезувати художню інформацію та застосовувати її для теоретичної, виконавської, педагогічної інтерпретації. Здатність аналізувати виконання музичних творів або оперних спектаклів, здійснювати порівняльний аналіз різних виконавських інтерпретацій, у тому числі з використанням можливостей радіо, телебачення, Інтернету. Знання особливостей професійного та аматорського вокального виконавства. Розуміння відмінностей академічного, естрадного, джазового і народного співу;

– *вокально-виконавська*: сформованість вокальної техніки та вільне володіння співацьким голосом. Уміння співати з супроводом та а cappella. Сформованість індивідуальної вокально-виконавської манери. Здатність застосовувати власні вокально-виконавські навички у концертно-виконавській та вокально-педагогічній діяльності. Здатність інтерпретувати художні образи у виконавській діяльності. Здатність до вокальної імпровізації та творчої інтерпретації вокальних творів. Здатність розробляти і реалізовувати творчі проєкти по створенню інтерпретації, аранжуванню музики та звукорежисерської практики обробки звуку;

– *вокально-сценічна*: наявність творчого іміджу. Володіння акторською майстерністю та навичками

сценічного руху. Сформованість сценічної культури та навичок вербальної і невербальної комунікації із глядачем у процесі концертного виступу. Здатність до постановки концертних номерів. Уміння працювати з різними типами мікрофонів. Здатність взаємодіяти з аудиторією для донесення музичного матеріалу, вільно і впевнено репрезентувати свої ідеї (художню інтерпретацію) під час публічного виступу); вокально-педагогічної Володіння методикою викладання вокалу у вищій школі. Розуміння принципів побудови навчальної програми з вокалу/сольного співу для вищих освітніх закладів. Здатність правильно визначити тип співацького голосу з дотриманням принципів класифікації співацьких голосів. Знання вокально-педагогічного репертуару, здатність правильно його підібрати для студентів з різними типами співацьких голосів та різним рівнем музичних здібностей. Володіння методами постановки голосу, розвитку вокальної техніки і культури співацького звука. Володіння методикою роботи над вокальними вправами, вокалізами, вокальними творами різної форми, жанру, стилю. Здатність застосовувати ефективні й педагогічно доцільні форми, методи й засоби навчання та спрямувати їх на розвиток творчого потенціалу студента-вокаліста. Здатність викладати спеціальні дисципліни в закладах освіти з урахуванням цілей навчання, вікових та індивідуальних особливостей здобувачів освіти;

– *інструментально-педагогічна*: здатність застосовувати інструментально-виконавські уміння у навчальній, педагогічній та концертно-виконавській діяльності.

Висновки. Подальші перспективи в цьому напрямку. Отже, проведений історико-ретроспективний аналіз дозволив нам зробити наступні висновки, що майстерність – це властивість особистості, набута в процесі отримання досвіду зі спеціальності як вищий рівень прояву фахових вмінь у обраній галузі на основі гнучкості мислення й творчого підходу у практичній діяльності. Фахову майстерність можна розглядати як вияв набутих теоретико-методологічних знань, практичних вмінь та навичок, які дозволяють успішно самореалізуватися викладачу вокалу у професійній діяльності. Фахова майстерність майбутніх викладачів вокалу включає такі спеціальні (фахові, предметні) компетентності

як управлінська, художньо-естетична, психолого-педагогічна готовність, мистецтвознавча, вокально-виконавська, вокально-сценічна, інструментально-педагогічна. Перспективи подальших розвідок в цьому напрямку будуть стосуватися більш ґрунтовного вивчення зарубіжного досвіду вивчення даної проблематики у науково-педагогічній літературі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Академічний тлумачний словник (1970 – 1980). *Словник української мови* : веб-сайт. URL: <http://tinyurl.com/nhz2ayw5> (дата звернення 05.02.2024).
2. Зязюн І. А., Крамущенко Л. В., І. Ф. Кривонос І. Ф. та ін. Педагогічна майстерність : підручник. Київ : Вища школа, 1997. С. 4. URL: <http://tinyurl.com/4ybm2h68> (дата звернення 09.02.2024).
3. Мамікіна О.А. Естрадна вокально-виконавська підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва у вимірі компетентнісного навчання. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 51. Том 2. Теорія та методика навчання (з галузей знань). м. Одеса. С. 54 URL: <http://tinyurl.com/muf39nhb> (дата звернення 06.02.2024).
4. Ніколаєску І. О. Акмеологічний словник. Черкаси : ОІПОП, 2012. С. 16. URL: <http://tinyurl.com/yc83урт3> (дата звернення 09.02.2024).
5. Орфоепічний словник української мови : веб-сайт. URL: <http://tinyurl.com/bdeehsvr> (дата звернення 05.02.2024).
6. Педагогічна майстерність. *Вікіпедія. Вільна енциклопедія* : веб-сайт. URL: <http://tinyurl.com/5abps739> (дата звернення 07.02.2024).
7. Педагогічна майстерність : веб-сайт. URL: <http://tinyurl.com/52eh9juk> (дата звернення 07.02.2024).
8. Пляченко Т. М. Формування фахових компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва на заняттях з музично-інструментальних дисциплін. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти. 2015. Вип. 18. С. 146–150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_014_2015_18_35 С. 147 (дата звернення 10.02.2024).
9. Траверсе Т.М. Психологія праці : навч.-метод. посіб. Психологія професіоналізму та вершин майстерності. 2004. <http://tinyurl.com/5dhm254p> (дата звернення 08.02.2024).
10. Фахова майстерність : веб-сайт. URL: <http://tinyurl.com/mrmrgyszс> (дата звернення 09.02.2024).
11. Ян Сінхуей. До проблеми формування сценічного іміджу майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Мистецька освіта: наукові дискусії*. 2023. С. 67. URL: <http://tinyurl.com/bdcttybp> (дата звернення 07.02.2024).